

діяльністю структур, не пов'язаних з виробництвом (парткоми, профспілкові комітети);

б) зайнятістю сільського населення шляхом бурхливого розвитку маятникових трудових міграцій в промислові центри області;

в) функціонуванням підсобних виробництв у колгоспах, створенням філіалів підприємств у малих містах та селищах міського типу, селах;

г) сезонною міграцією трудових ресурсів, особливо гірських районів області, в південні області України;

д) роботою вахтовим методом в Західному Сибіру;

е) високою питомою вагою зайнятих в ОСГ порівняно із загально-українським показником.

IV. Висновки. Отже, проблема зайнятості сільського населення Прикарпаття до кінця так і не була вирішена, незважаючи на нерациональну зайнятість та низьку вартість робочої сили. Особливо гострою вона була для мешканців гірських районів області. За часів польського панування в Галичині проблема безробіття вирішувалась шляхом еміграції найбільш вразливих верств населення краю. Командно-адміністративна система обумовила розвиток трьох промислових центрів (Івано-Франківська, Коломиї, Калуша), де було сконцентровано 75% робочих місць, а соціально-економічний розвиток малих міст здійснювався дуже повільно, що загострювало проблему працевлаштування сільських жителів. На сьогоднішній день сільське населення знову, як і в довоєнний період, вирі-

шує проблему безробіття шляхом масової трудової міграції в країни далекого та ближнього зарубіжжя. Україна зазнає значних інтелектуальних (відтік мізків) та матеріальних втрат від неефективного використання сільського соціально-трудоного потенціалу. Вирішення проблем села – це, в першу чергу, забезпечення продуктивної зайнятості всім сільським жителям, які бажають працювати.

1. *Баланюк І.Ф.* Реформування в аграрному секторі регіону. – К.: ІАЕ, – 1999.

2. *Landau P., Panski S.* Bezrobocie w srod chlopow. – Warszawa, 1939.

3. *Калина В.* Аграрне перенаселення, еміграція з Західної України у міжвоєнний період (20-30 роки ХХ ст.): Наукові записки Івано-Франківського краєзнавчого музею. – Івано-Франківськ, 1996. – Вип. 3.

4. *Jablonowski R.* Wiejska ludnosc bezrolna. – Warszawa, 1938.

5. *Maly rocznik statystyczny.* – Warszawa, 1939.

6. Офіційний сайт Головного управління статистики в Івано-Франківській області <http://stat.if.ukrtel.net>.

7. *Семюелсон П., Нордгауз Д.* Макроекономіка: Пер. з англ. – Наук. ред. С.Панчишина. – К.: Основи, 1995.

8. *Романюк М.Д.* Трудова маятникова міграція населення Прикарпаття. – Львів: Світ, 1996. – 237 с.

9. *Сус Т.Й.* Трудові ресурси мікрорегіону // Економіка АПК. – 2001. – №5. – С.112–114.

10. *Романюк М.Д.* Міграції населення України за умов перехідної економіки. – Львів: Світ, 1996.

11. *Ткачук І.Г.* Економічна самостійність регіону. – К.: Наукова думка, 1994. – 227 с.

The reasons of emigration of rural population of Galichini are analysed in a period to the second world war. The ways of decision of problem of employment of rural population are considered in a post-war period. Regional differences are exposed at the pratsebezpechenni rural population.

Татунчак Я.І.

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОГО СЕРЕДОВИЩА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ)

У статті досліджено життєдіяльність молоді в сільських умовах, проаналізовано і подано своє бачення вирішення проблем сільської молоді в сфері охорони здоров'я, набутті освіти, професійної підготовки, продуктивної зайнятості, житлового забезпечення, організації змістовного дозвілля.

Ключові слова: сільська молодь, сільська місцевість, сільська школа, індивідуальне житлове будівництво на селі, зайнятість, безробіття.

I. Вступ. Сільська молодь є особливим контингентом сільського населення, так як вона фізіологічно формується і розвивається в складних умовах перебудови аграрного сектору під впливом різних психологічних факторів, зокрема сімейного середовища, проблем отримання освіти і вибору професії, відсутністю умов для молодіжної праці.

На сучасному етапі розвитку держави постала необхідність подальшої розробки та приведення чинного законодавства у

відповідність з особливостями правового регулювання життя і діяльності молоді в сільських умовах, формування таких законів стосовно сільської молоді, які сприятимуть створенню наближених до умов міста в сфері охорони здоров'я, набутті освіти, професійної підготовки, продуктивної зайнятості, організації змістовного дозвілля. При цьому актуальним питанням законотворчого процесу має стати продуманий механізм дії прийнятих законів, оскільки їх неефективність щодо сільської молоді очевидна.

II. Постановка завдання. У рамках даного дослідження провести аналіз стану молодіжного середовища сільських територій Івано-Франківської області, тобто дослідити основні показники, що характеризують молодіжне середовище села. Це стосується і демографічних показників сільської молоді, і показників в сфері освіти та охорони здоров'я, і показників професійної підготовки, продуктивної зайнятості, житлового забезпечення, організації змістовного дозвілля. З'ясувати проблеми молодих людей в сільських територіях та накреслити шляхи самореалізації сільської молоді в контексті сучасних потреб суспільства.

III. Результати. Одним із основних показників, що характеризують ситуацію в молодіжному середовищі є демографічні. Незважаючи на те, що соціально-економічний стан в області дещо покращився, вважаємо, що демографічна ситуація залишається складною. У сфері відтворення населення зберігається домінанта негативних процесів. На рівень народжуваності негативно впливає нестабільність соціально-економічних умов, яка призвела до зміни репродуктивної поведінки сімей: в області поширена тенденція одностатевості.

За абсолютними даними в області станом на 01.01.2004 р. проживає 459,63 тис. осіб віком від 14 до 35 років, причому більше половини – у сільській місцевості (251 877 осіб, 54,8%) [6]. У загальній чисельності постійного населення їх частка становить 23,2%, в тому числі серед міського населення – 24,3 %, серед сільського – 22,3 % .

Найбільше осіб нараховується у віці 14,16-17 років – понад 24 тис. чол., найменше – у віці 23 роки – трохи більше 20 тис. чол.

За статевим складом населення даного віку переважають чоловіки, як у міській, так

і в сільській місцевості. Їх частка в загальній чисельності молоді становить 51,1 % проти 48,9 % жінок. На кожну тисячу чоловіків припадає 958 жінок [3].

Із числа осіб вказаної вікової групи 286 600, або 85,7% населення працездатного віку., в міських поселеннях – 130 332 особи (86,2 %), у сільській місцевості – 156 268 осіб (85,2 %).

Вважаємо, що негативно впливає на демографічну ситуацію в області і міграційний відтік населення. Постійний відтік кадрів перш за все стосується молоді частини населення. Отримавши вищу освіту в Івано-Франківську чи поза його межами, молодь області, не знаходячи шляхів для самореалізації та саморозвитку за місцем народження, шукають можливості заробітку чи фахового росту в більших містах України або за кордоном. Відсоток від'їжджаючих за кордон з Івано-Франківської області є одним із найвищих в Україні. В цій ситуації найбільш вразливою є сільська молодь.

На сьогоднішній час потерпає сільська молодь і в сфері здобуття освіти. В даний час реформована система освіти обумовлена ступеневим процесом навчання, так як за функціями ступенів вона поділяється на початкову, середню та вищу, а за видами - на загальну, професійно-технічну і спеціальну.

Рівень тих знань та навиків, якими наділяє сучасна система освіти молоде покоління на кожному етапі навчання, характеризує якісну сторону трудових ресурсів. Незважаючи на гарантовану Конституцією України доступність набуття освіти громадянами держави, сільська молодь перебуває в значно гірших умовах стосовно можливості здобуття освіти, ніж молодь міст. Адже умови сільського життя дуже часто створюють перепони їх освітньому процесу. Тому на сучасному етапі постала необхідність організації безперервної системи освітніх ланок, спрямованої на широкий і повний розвиток особистості, формування в молодих людей стійких мотивів до набуття і удосконалення знань протягом всього життя, а також введення в дію механізмів, які б забезпечували доступність освіти.

Оскільки першоосновою всього процесу освіти є загальноосвітня школа, одним із головних завдань повинна стати розбудова сільської школи як важливої умови соціаль-

но-культурного розвитку села та збереження традицій народу. Адже школа забезпечує дітей сукупністю систематизованих знань з основ науки про природу, суспільство, мислення. Знання, отримані в школі, значно полегшують і прискорюють процес засвоєння практичних навиків і придбання виробничого досвіду.

У забезпеченні функціонування сільської школи області невідкладного, на наш погляд, вирішення потребує цілий ряд проблем.

Повільними темпами впроваджується профільне навчання в старшій школі. Якщо відкинути технологічний профіль, який забезпечує в основному професійне навчання, то академічним охоплено 19 % учнів 10–11 класів.

Через неможливість забезпечити сільсько-го вчителя повним навчальним навантаженням та житлом, є проблема комплектування педагогічними кадрами віддалених від районних центрів сільських малокомплектних шкіл. Загалом щорічно із сільських навчальних закладів області вибуває близько 700 педагогічних працівників, більше 50% з них є працездатного віку і переходять на іншу роботу або стають трудовими мігрантами.

Є проблема залучення випускників вищих педагогічних навчальних закладів до педагогічної роботи в сільській місцевості. Вирішенню цієї проблеми сприяла б розробка на державному рівні механізму надання пільгових кредитів педагогічним працівникам для спорудження або придбання житла.

Не менш важливою є проблема підготовки резерву керівних кадрів, яких у вищих навчальних закладах майже не готують.

У сільських загальноосвітніх навчальних закладах є 55 сучасних навчально-комп'ютерних комплексів, і лише кожна четверта середня загальноосвітня школа I–III ступенів має сучасну комп'ютерну техніку (один з найнижчих показників по Україні). Проблемним залишається доступ шкіл до мережі Інтернет (до Інтернету підключено в сільській місцевості 2 школи) та забезпечення діючих комп'ютерів програмними засобами навчання, а особливо – україномовними версіями.

Гострою є проблема забезпечення сільських шкіл меблями, обладнанням, вимагає докорінного поліпшення забезпечення їх сучасними засобами навчання, зокрема, приладами для проведення практичних та лабо-

раторних робіт на уроках фізики, хімії, біології, інвентарем спортивних залів та шкільних майстерень. За найоптимістичнішими розрахунками в школах області лише на 40% забезпечується виконання експериментальної частини навчальних програм.

Тривожною є динаміка росту загальної захворюваності дітей шкільного віку. Значної шкоди у цьому плані завдало сільським школам скорочення посад медичних сестер.

Збереженню здоров'я учнів має сприяти організація повноцінного харчування. На сьогодні у загальноосвітніх школах працюють 529 шкільних їдалень та буфетів. Різними видами харчування охоплено 72% школярів.

Частково ця проблема повинна вирішуватися через використання можливостей навчально-дослідних земельних ділянок. В окремих районах частина шкіл не має ділянок через відсутність резервних земельних фондів.

Ще однією проблемою, над якою треба працювати органам державної виконавчої влади місцевого самоврядування – забезпечення книжкового фонду шкільних бібліотек.

Доцільно зауважити, що проблема естетичного виховання в процесі формування соціально активної особистості школяра стає дедалі актуальнішою. Головне його завдання полягає в тому, щоб сформувати гармонійно розвинену, духовно багату, здатну на глибокі почуття і переживання особистість, творця прекрасного і доброго. На жаль, сільська школа мало сприяє формуванню естетичного ідеалу. Внаслідок зростання обсягів інформації ускладнилися навчальні програми, більше уваги приділяється прищепленню знань, формуванню інтелекту. Проте при спілкуванні виявляється значний дефіцит духовної культури сільської молоді. Одна з причин – низький рівень викладання дисциплін естетичного циклу в сільській школі, які покликані навчити людину розуміти мистецтво, розвивати культуру мислення, прилучити її до вічних загальнолюдських духовно-моральних цінностей.

Фундаментом у розвитку естетичних потреб сільської молоді повинна стати національна художня спадщина, скарби народно-пісенної, поетичної і декоративно-прикладної творчості, художніх ремесел, традицій, звичаї та обряди, опанування якими сприятиме більш глибокому вивченню рідної мови, історії свого краю, народного побуту.

Все це, на нашу думку, забезпечить формування здібності молодого людини до творчості, яка визначає постійну духовну націленість особи на систематичне вдосконалення. Без цього неможливо уявити собі сучасну освіченість, культурність і плідну практичну діяльність молоді.

На наш погляд, для більш повного уявлення сучасного стану молоді села потрібно звернути увагу і на показники професійної підготовки, продуктивної зайнятості, житлового забезпечення, організації змістовного дозвілля.

За останні 5 років позитивні тенденції в економіці області, нарощення виробництва сприяли стабілізації та покращенню ситуації на ринку праці. Починаючи з 2002 року, чисельність зайнятого населення зростає. Збільшення кількості зайнятого населення відбулося в основному за рахунок осіб, що працюють в секторі самостійної зайнятості, частка яких в загальній кількості зайнятих зросла з 9,4 % до 13,1 % [5].

Рівень зареєстрованого безробіття має тенденцію до зниження і станом на 01.01.2003р. склав 4,72 % проти 4,78 % станом на 01.01.2002р.; станом на 01.01.2004 р. 4,23 %.

Важливими напрямками соціальної політики є надання соціальних послуг та матеріального забезпечення незайнятому населенню.

Так, протягом 2003 року службою зайнятості області працевлаштовано 6043 молодих людей сільської місцевості. За рахунок надання роботодавцям дотацій на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних, працевлаштовано 196 молодих людей у віці до 28 років, що проживають у сільській місцевості. У 2003 р. проведено 48579 семінарів, в яких взяли участь 14253 молодих людей; 196 осіб з сільської місцевості одержали одноразову виплату допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності. На професійне навчання було скеровано 1692 молоді люди сільської місцевості.

З метою працевлаштування сільської молоді у вільний від навчання час укладаються договори на громадські роботи. Для здійснення профорієнтацій сільської молоді щодо набуття професій, які пов'язані з агропромисловим комплексом, у Богородчанському міжшкільному навчально – виробничо-

му комбінаті введено навчання за спеціальністю «Основи фермерської діяльності». В даний час спеціальність здобувають 57 учнів з чотирьох сільських шкіл. В Рогагинському районі створено молодіжний навчально-методичний центр «Бізнес центр», де проводяться навчання сучасним технологіям у сфері бізнесу, роботи на комп'ютері. Таку підготовку пройшло 252 молоді особи. В Тлумацькому районі при відділі у справах сім'ї та молоді, РЦССМ створена експериментальна школа молодіжної політики та соціальної роботи «Ініціатива», метою якої є навчання активістів молоді, лідерів дитячих та молодіжних організацій, органів молодіжного самоврядування, здійснюється навчання волонтерів основам молодіжної політики та соціальної роботи. В школі навчається 45 слухачів в основному із сільської місцевості. В роботі позашкільних установ спостерігається тенденція до переорієнтації гурткової роботи на здобуття учнями навичок народних промыслів, властивих регіону.

В області здійснюються заходи з питань підготовки молодих людей до сімейного життя, збереження репродуктивного здоров'я та підтримки молодих сімей. На даний час діють 19 спеціалізованих служб соціальної підтримки сімей "Родинний дім", у яких працює 42 консультативні пункти в клубах, будинках культури, сільських радах, студентських гуртожитках, РАГСх, районних поліклініках, навчально-виховних закладах, у військових частинах [4]. Було надано більше тисячі індивідуальних консультацій, проведено групові заходи: тренінги, лекції, бесіди, тренінгові заняття, рольові ігри.

Спеціалісти та волонтери ЦССМ беруть участь у реалізації українсько-швейцарської програми "Перинатологія" за проектом "Просвітницька кампанія серед підлітків та педагогів щодо захворювань, які передаються статевим шляхом". Проект реалізується в сільській та гірській місцевості і передбачає тематичні опитування з метою виявлення рівня поінформованості дітей та молоді, тренінгові заняття, театралізовані вистави, бесіди в інтерактивній формі.

Структурами у справах сім'ї та молоді здійснюються щорічні заходи в рамках Всеукраїнського тижня збереження репродуктивного здоров'я, планування сім'ї, до Тижня сім'ї: обласний конкурс молодих сімей

“Серця двох”, акції “Сім’я-ключ від щастя”, “Тато, мама, я – спортивна сім’я”, “Сімейне життя – творчість двох”, круглий стіл на тему: “Сім’я в сучасному суспільстві: проблеми і перспективи їх вирішення”.

Однією з найгостріших, на наш погляд, соціально-економічних проблем для молоді залишається житлова проблема.

На сьогодні житловий фонд області нараховує 467,4 тис. квартир загальною площею 29,2 млн. м. кв., 61,1%, з яких 17,9 млн. м. кв. – сільський житловий фонд[8].

Забезпеченість населення житлом становить 21,1 м. кв. загальної площі в розрахунок на одного жителя. У 2003 році, порівняно з попередніми роками, покращилось фінансування робіт пов’язаних з проведенням поточного і капітального ремонту житлового фонду, а це безпосередньо впливає на якість житла.

Регіональним відділенням Державного фонду сприяння молодіжному будівництву надано пільгові довгострокові кредити 60 молодим сім’ям на придбання житла. В області діють програма для сільської молоді “Власний дім” та програма “Житло для молоді”.

В області проводиться робота щодо підтримки індивідуального житлового будівництва на селі. Розроблена програма «Рідна оселя», затверджена розпорядженням облдержадміністрації, яка викликана до життя необхідністю змінити на краще демографічну та економічну ситуацію на селі, повернути та закріпити тут молодь за рахунок прискорення вирішення однієї з найважливіших життєвих проблем – житлової на новому, вищому рівні. За час існування обласного фонду підтримки індивідуального житлового будівництва на селі за отриманням кредиту до нього звернулося біля 300 забудовників. Укладено 271 кредитний договір, зокрема в 2005 році 132 сім’ї отримали кредит, з них – 26 молоді сім’ї. Географія забудовників така: Богородчанський район – 4 забудовники, Галицький район – 3, Долинський – 1, Калуський – 1, Коломийський – 6, Надвірнянський – 2, Рогатинський – 1, Тисменицький – 3, Тлумацький – 2, Івано-Франківська міська рада – 1, Яремчанська міська рада – 2[9].

До послуг сільської молоді в області функціонує 738 закладів культури клубного типу, в яких працює 3579 колективів художньої самодіяльності та любительських

об’єднань, в яких бере участь більше сорока тисяч аматорів, половина із них – молодь. Юнаки та дівчата реалізують свої уподобання на заняттях та засіданнях цих клубів та об’єднань. Назви і напрямки їх роботи різноманітні.

Погіршення екологічної ситуації, соціально-економічних умов життя, збільшення психоемоційних навантажень, недотримання оптимальних гігієнічних вимог виховання, навчання та відпочинку спричинило до погіршення здоров’я підростаючого покоління. За даними досліджень показник відхилень у фізичному розвитку нижчий у сільського населення в порівнянні з міським і становить відповідно 35,1% та 39,4%. Переважають відхилення у масі тіла, причому показник надлишкової маси тіла вищий у сільського населення порівняно із міським.

За останні 10 років поширеність захворювання серед підлітків зросла майже у 7 разів. В нашій області, як і в Україні в цілому, 80% підлітків мають різні функціональні порушення, а у кожного другого є більше однієї хвороби.

Аналіз динаміки первинної захворюваності підлітків вказує на негативні тенденції в стані їх здоров’я, особливо в Богородчанському, Косівському, Надвірнянському, Тисменицькому районах.

За останні роки зросла кількість розладів психіки та поведінки, хворіб сечостатевої системи, нервової системи. Продовжує збільшуватись кількість хворіб крові і кровотворних органів.

Із зростанням захворюваності на туберкульоз всього населення в останні роки збільшилось число підлітків, які уражаються туберкульозом. Так, у 2003 році серед підлітків було 20 випадків захворювання на туберкульоз, 70% з них проживають в сільській місцевості.

У підлітків, які виховуються у неповних сім’ях та родинах з низьким матеріальним рівнем, відхилення у стані здоров’я виявляються удвічі частіше. Це стосується і вихованців будинків-інтернатів.

На стан здоров’я молоді впливає багато чинників, тому заходи тільки медичного характеру не мають вирішального впливу на вирішення проблеми зміцнення здоров’я підростаючого покоління. Для вирішення проблеми потрібен комплекс заходів на державному рівні.

Реалізацію державної політики у сфері фізичної культури та спорту серед дітей, молоді сільської місцевості в області здійснює фізкультурно-спортивне товариство “Колос”. Зазначене товариство в своїй діяльності об'єднує: 12 спортивних шкіл та 445 колективів фізкультури. Заняттями фізичною культурою і спортом охоплено понад 4000 дітей віком від 7 до 17 років. Всіма видами фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи охоплено біля 50,0 тисяч осіб[1].

Для занять фізичною культурою і спортом налічується: 51 стадіон, 21 спортивні майданчики, 2 плавальні басейни, 3 стрілецькі тири, 514 спортивних майданчиків.

Основним заходом серед молоді є змагання, які проводяться за програмами літніх та зимових сільських спортивних ігор.

Цільовою комплексною програмою “Фізичне виховання-здоров'я нації” передбачено залучення до занять фізичною культурою і спортом на пільгових умовах дітей-сиріт, дітей-інвалідів, дітей з малозабезпечених та багатодітних сімей.

В спортивних секціях охоплено заняттями фізичною культурою та спортом 522 дітей-сиріт, 472 дітей-інвалідів, 124172 дітей з малозабезпечених та багатодітних сімей та 48864, які проживають у гірських районах.

IV. Висновки. Становлення сучасної молоді не потребує надмірної опіки з боку дорослих. Їй необхідно лише, на мою думку, створити належні умови для праці, навчання і відпочинку, допомогти відчути власну гідність, віру у свої сили, бажання власноруч досягти кращого життя, а не пасивно очікувати його. Це можливо реалізувати

шляхом зміцнення державних структур, що займаються проблемами молоді, збільшивши фінансування галузі, ввівши штатні одиниці по роботі з молоддю у сільській місцевості.

1. Заходи підтримки молоді на 2004 рік (на виконання Закону України “Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки” від 18 листопада 2003 року “№ 1281- IV).

2. Матеріали управління у справах сім'ї та молоді обласної державної адміністрації 2003–2004 рік.

3. Матеріали по Всеукраїнському перепису населення 2001, – Івано-Франківське Обласне Управління Статистики (Таблиця 2.1).

4. Обласна програма “Сприяння соціальному становленню та усесторонньому розвитку молоді Івано-Франківщини” (на виконання Закону України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, Національних програм “Молодь України” та “Діти України”).

5. Розпорядження Івано-Франківської облдержадміністрації від 01.12.2004. № 747 “Про програму зайнятості населення області на 2005 рік”.

6. Річний звіт Івано-Франківського Обласного Управління Статистики по природному приросту населення за 2004 рік.

7. Річний звіт Івано-Франківського Обласного Управління Статистики по природному приросту населення за 2003 рік.

8. Квартальні звіти Обласного фонду підтримки індивідуального житлового будівництва молодим сім'ям за 2002–2004 роки.

9. Житлове будівництво та соціальна сфера села – реалізація державної програми “Власний дім” Івано-Франківським обласним фондом станом на 01.01.2006 р.

In this article we investigate ability of youth to live in rural conditions, the vision of the decision of problems of rural youth in sphere of health services, of education, vocational training, productive employment, the organization of substantial leisure it is analyzed and submitted.

Смушак М.В.

СТРУКТУРИЗАЦІЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ПРИКАРПАТТЯ

У статті обґрунтовано необхідність проведення комплексної структуризації сільських територій. Визначено основні принципи та ознаки такої структуризації. Проведено структуризацію сільських територій Івано-Франківської області.

Ключові слова: сільські території, структуризація, соціальна сфера, сільське поселення, сільське господарство, агропромисловий комплекс.

I. Вступ. Проблема структуризації сільських територій України, на сьогодні, є однією із ключових в організації їх системного розвитку, оскільки від неї визначальною мірою залежить формування та реалізація політики розвитку конкретних сільськотериторіальних утворень. В різних аспектах цієї проблеми торкалися такі вчені як Л.О. Шепотько [4, 5, 6], В.В. Юрчишин [7], П.Т. Саблук [9, 10], І.В. Прокопа [5, 6], С.О. Гудзинський [6], В.Д. Яровий [6], Д.Ф. Крисанов [8],